

Охота Юлія Володимирівна
*доктор філософії з економіки, доцент,
доцент кафедри адміністративного менеджменту
та альтернативних джерел енергії,
Вінницький національний аграрний університет*

Порська Катерина Володимирівна
*магістрантка,
Вінницький національний аграрний університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-579-5-44>

БІОЕНЕРГЕТИЧНИЙ КООПЕРАТИВ ЯК ОСНОВА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ГРОМАДИ

Біоенергетичні кооперативи посідають важливе місце в сучасних підходах до сталого розвитку територіальних громад, оскільки поєднують економічні, соціальні, екологічні та інституційні вигоди, базуючись на принципах локальної енергетичної самоорганізації. Умови енергетичної нестабільності та зростання вартості традиційних ресурсів зумовлюють потребу громад переходити до відновлюваних джерел енергії, у межах яких біомаса виступає доступним і невичерпним локальним ресурсом. Кооперативна модель, яка передбачає колективну власність та спільне управління, дає змогу громаді ефективно використовувати власний біоенергетичний потенціал, зміцнювати енергетичну безпеку та забезпечувати довгострокову соціально-економічну стабільність. У цьому контексті переваги біоенергетичних кооперативів стають ключовим чинником для формування стійкої місцевої енергетичної системи та підвищення добробуту населення.

У вітчизняному законодавстві відсутній термін «біоенергетичний кооператив», натомість у контексті біоенергетики (біомаса, біогаз тощо) такі кооперативи формально підпадають під

загальну категорію енергетичних кооперативів. Відповідно до Закону України «Про альтернативні джерела енергії», енергетичний кооператив – юридична особа, створена відповідно до Закону України «Про кооперацію» або Закону України «Про споживчу кооперацію» для здійснення господарської діяльності з виробництва, заготівлі або транспортування паливно-енергетичних ресурсів та зберігання енергії, для надання інших послуг з метою задоволення потреб його членів або територіальної громади, а також з метою отримання прибутку відповідно до законодавства [1]. При цьому наукові та галузеві джерела часто використовують термін «біоенергетичний кооператив», але це більше операційний термін, ніж юридично закріплений.

Нижче наведено основні переваги біоенергетичних кооперативів для розвитку територіальних громад, структуровані за ключовими компонентами сталого розвитку [2; 3].

1. Економічні переваги:

- зниження витрат на енергоносії: заміщення газу та дизельного палива місцевою біомасою;
- створення доданої вартості в межах громади: кошти за енергію залишаються в місцевій економіці;
- створення нових робочих місць: у заготівлі, транспортуванні та переробці біомаси;
- диверсифікація джерел енергії: зменшення ризиків, пов'язаних із цінами та постачанням традиційних ресурсів;
- підвищення інвестиційної привабливості громади: через розвиток енергетичної інфраструктури та партнерств.

2. Соціальні переваги:

- залучення населення до управління енергетичними проєктами (енергетична демократія);
- підвищення енергетичної безпеки соціальних об'єктів (шкіл, лікарень, цнапів);
- посилення соціальної згуртованості через кооперативну форму власності;

- зростання рівня громадської участі у ключових рішеннях щодо енергетичного планування;

- підвищення добробуту й зайнятості у сільській місцевості.

3. Екологічні переваги:

- скорочення викидів CO₂ та інших забруднювачів через відмову від викопного палива;

- раціональне використання місцевих біоресурсів;

- зменшення кількості відходів сільського та лісового господарства;

- підтримка циркулярної економіки та сталих моделей використання природних ресурсів;

- зменшення залежності від централізованих енергосистем.

4. Інституційні переваги:

- формування локальної енергетичної політики, узгодженої зі стратегією громади;

- підвищення прозорості управління через кооперативний принцип «1 член – 1 голос»;

- створення механізмів співпраці влади, бізнесу і населення;

- посилення управлінської спроможності громади в енергетичному секторі;

- підтримка реалізації цілей сталого розвитку ООН, особливо ЦСР 7 та ЦСР 11 [2; 3].

Кооперативи включають сім принципів, які ґрунтуються на цінностях демократії, рівності та солідарності (рис. 1).

Кооперативи належать і управляються місцевими жителями – членами об'єднання. Їхні інтереси тісно пов'язані з розвитком громади та підвищенням її добробуту. На відміну від цього, звичайні комерційні підприємства створюються переважно для отримання прибутку та можуть мати власників-інвесторів, які ніколи не були в громаді, де працює бізнес.

Головна мета кооперативу – надавати послуги своїм членам. Його діяльність базується на демократичному управлінні: кожен член має один голос, незалежно від розміру внеску. У традиційних

компаніях рівень впливу на рішення визначається обсягом інвестицій – більше капіталу означає більше влади.

Рис. 1. Принципи діяльності кооперативів

Джерело: [4]

Прибуток кооперативів повертається у громаду та її мешканцям або ж спрямовується на розвиток самого кооперативу. У звичайних підприємствах прибутки розподіляються між власниками та інвесторами, які можуть не мати жодного зв'язку з територією, де працює бізнес.

Водночас успіх кооперативних енергетичних проєктів залежить від чіткої організаційної структури та підзвітного управління. Тому при створенні такої ініціативи важливо враховувати юридичні особливості кооперативної форми, роботу правління та ефективні способи залучення членів [4].

Яскравим прикладом запровадження енергетичних кооперативів є Німеччина. Перші енергетичні кооперативи в Німеччині з'явилися наприкінці 19 століття, аби розбудовувати розподілені електричні мережі (локальні електричні системи) та забезпечувати мешканців сільських та малозаселених регіонів доступом до енергії. За даними Німецького кооперативного союзу та

Об'єднання Райффайзен DGRV, станом на 2023 рік в Німеччині зареєстровано 914 енергетичних кооперативів з понад 220000 членів, що інвестували в сектор ВДЕ 3,3 млрд євро [4].

Європейське законодавство пропонує використовувати наявні місцеві відновлювані ресурси за принципом субсидіарності, аби подолати наявні проблеми та забезпечити більшу користь громадам.

Тому, зважаючи на досвід провідних країн та вітчизняний ресурсний потенціал, Україна має реальні передумови для розвитку ефективних біоенергетичних кооперативів. Значні ресурси біомаси – солома, деревні відходи, гілля, кукурудзяні стебла, лушпиння соняшнику, гній та інші органічні рештки – дозволяють виробляти різні види біопалива: пелети, брикети, біогаз, біометан, а за наявності відповідних потужностей – також біоетанол і біодизель.

Такі кооперативи здатні забезпечити громади власною тепловою енергією, зменшити залежність від викопного палива, створити робочі місця та залишати прибуток у місцевій економіці. Водночас вони сприяють раціональному використанню ресурсів, зміцнюють енергетичну незалежність громад та покращать стан навколишнього середовища.

Література:

1. Про альтернативні джерела енергії: Закон України № 555-IV від 20.02.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15/sp:head#Text>.
2. Фурман І.В., Ксенчин, Д.О. Розвиток біоенергетики в контексті забезпечення енергетичної безпеки України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-41>.
3. Гонтарук Я.В., Ясінська Б.О. Оцінка біоенергетичного потенціалу Іллінецької територіальної громади. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 8 (08). С. 242–247. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.8-40>.
4. Створення спільнот «зеленої» енергетики в Україні : практичний посібник / за ред.: В.І. Вострякової, О.О. Рубаненко. Вінниця : «Нілан-ЛТД», 2023. 108 с. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/2024-05/sinergiya-posibnik-elekt_21.05.2024.pdf.